

Államcsőd Mozgalom

„*úgy cselekedni, mintha nem lenne állam*”
(C. W. Mills parafrázis)

Egyesek időnként úgy viselkednek, mintha nem lenne állam. Nem fizetnek meg adókat. Feketén vállalnak munkát. Számla nélkül vásárolnak. Stb. Vagyis úgy viselkednek, mintha nem lenne állam. Pontosabban: úgy viselkednek, mint akik nem akarnak tudomást venni az állam létezéséről.

Egyes államok időnként úgy viselkednek, mintha nem is lennének. Nem gondoskodnak az állampolgáraik létbiztonságáról: nem nyújtanak számukra védelmet és megélhetést. Nem gondoskodnak a biztosítottak egészségügyi ellátásáról. Nem fizetik ki a nyugdíjasok nyugdíját. Nem fizetik ki az állami alkalmazottak bérét. Stb. Az államok időnként úgy viselkednek, mintha nem léteznének. Pontosabban: olyan intézményekként viselkednek, mint amelyek nem tekintik feladatuknak az állampolgárral szembeni kötelezettségeik teljesítését. Vagyis ebben a vonatkozásban nemlétezőnek mutatják magukat.

Egyes államok időnként ténylegesen nem léteznek, mert összeomlanak.

* * *

Néhány könyv, film, újságcikk címe a legutóbbi időkből: *Összeomlás; Összeomlás után; Totális összeomlás a láthatáron; A gazdasági összeomlás elkerülhetetlen; Az összeomlás forgatókönyvei; A 2008-as összeomlás és következményei; Egy új kor hajnalát vagy az összeomlás végnapjait éljük?; Környezeti összeomlás és kiút.*

Manapság sokat lehet hallani, olvasni különböző összeomlásokról. Közöttük több olyan, nagyléptékű összeomlásról is, amelynek bekövetkezése a nem túl távoli jövőben várható. Némi túlzással: korunk a prognosztizált összeomlások kora. Viszont, ha valamilyen súlyos fenyegetettségről szóló jóvendülés nem pusztá riogatás, hanem az előregondolkodás igényével megfogalmazott aggodalom, akkor több vonatkozásban is hasznos lehet a komolyan vétele.

Az előrelátás egyik pozitív hozadéka, hogy segít elébe menni a bajnak, és mérsékli a várható katasztrófa pusztító következményeit. Sőt,

esetleg lehetővé teszi az elkerülését. A jövőre vonatkozó kalkulálás egy másik hozadéka: gondolatilag (de akár gyakorlatilag is) felkészíthet arra az esetre, ha valamilyen katasztrófa, összeomlás bekövetkezik, és az utána kialakult helyzetben kell cselekedni. Arra az esetre, amikor a többé-kevésbé előreláthatóan megváltozott körülmények között kell talpon, illetve életben maradni.

1. Jövendölések összeomlásokra

1.1. Planetáris összeomlás

Az utóbbi évtizedekben megszorodtak azok a jelzések, amelyek szerint az emberiség a pusztulásába rohan. Gyorsított ütemben éli fel a civilizációhoz szükséges nyersanyagokat és energiaforrásokat. Gyorsuló ütemben rombolja az emberi élethez szükséges természeti környezetet (szennyezi az ivóvízkészletet, a termőtalajt, a levegőt, a földi klíma radiális átalakulását idézi elő stb.). A felsejlő negatív jövő: az embermentes Glóbusz.

A Római Klub megbízásából 1972-ben készült könyv, *A növekedés határai* hozzávetőlegesen harminc évben számolta azt az időt, ameddig még meg lehet fékezni az emberiség önpusztítását. Utána a folyamat visszafordíthatatlan. Egy újabb figyelmeztetés szerint „A Föld lakossága drasztikus változások előtt áll: az afrikai kontinensről mintegy százmillió ember menekül majd Európába, a természeti csapások mindennaposá válnak, a bolygó átalakulása pedig megállíthatatlan lesz. Húsz évünk maradt, hogy tegyünk ellene valamit.” „A bolygó léte a tét. Csökkenteni kell az olajtámogatásokat” – riogat egy friss elemzés. Mások már jóval régebben ennél kategorikusabban fogalmaztak. Például Síklaky István 1990-ben. „Kevés az idő. Ha nem tiltják be hamarosan teljesen a kőolaj kitermelését, akkor nem lesz sem kommunizmus, sem kapitalizmus. Mert nem lesz emberiség.”

Milyen reagálások történnek ezekre az „ijesztgetésekre”?

– Vannak, akik egyáltalán nem ijednek meg. Sőt, viccelődnek az elemzők által emlegetett fenyegetéseken. Vagy arra hivatkoznak, hogy ez olyan veszély, amelyet technikai fejlesztésekkel biztonságosan el lehet hátrítani. Vagy úgy gondolkodnak, hogy „nem eszik olyan forrón a kását”: az ő életükben még nem következik be komolyabb katasztrófa. (És „utánunk a vízözön”.)

– Vannak, akik nagyon komolyan veszik az „ijesztgetést”, és megpróbálnak mindent megtenni a környezetpusztítás csökkentéséért – a maguk közvetlen hatáskörében. (Takarékoskodnak a termékekkel és nyersanyagokkal, csökkentik az energiafogyasztásukat, szakszerűen kezelik a veszélyes hulladékot, szelektíven gyűjtik, illetve újrahasznosítják a háztartási szemetet stb.) Mivel azonban a nagy környezetszennyezőknél

nem találkozni hasonló eltökéltséggel (nem csökken a légi közlekedés, a szénhidrogén-bányászat, növekszik az ipari szennyezés, a széndioxid-kibocsátás), a sok-sok kis – mégoly lelkes – takarékosági, újrahasznosítási stb. próbálkozás a Glóbusz szintjén „nem oszt, nem szoroz”. Az egyes tünetek orvoslására koncentráció gyakorlatilag a kiváltó okok megerősítését (újratermelését) eredményezi.

– Vannak, akik komolyan veszik azt a problémát, hogy látványosan megbillent az emberiség igényei és a Föld ellátó képessége közötti korábbi egyensúly. A földi klíma egyensúlyának megbomlását is komolyan veszik. Az egyensúly helyreállítását pedig az azt károsító termelés radikális csökkentésével kívánják elérni. (Mondhatni: a jelzett jövőt aktivitással próbálják keresztelni és elkerülni, a katasztrófát megelőző cselekvéssel elhárítani.)

1.2. A világgazdaság összeomlásának bizonyossága

1988-ban írta Guy Dauncey – *Összeomlás után* című könyvében – a következőket: „Előfordulhat, hogy Amerika képtelen lesz megküzdeni együttes külkereskedelmi és költségvetési deficitjével, a piacok pedig a menekülés mellett döntenek, valamelyik harmadik világbeli adósállam vezetést válthat, és teljesen megtagadhatja a további törlesztést, a japánok vagy az arabok úgy határozhatnak, hogy a dollárfolyam valószínű zuhanása miatt hirtelen kivonják pénzüket az amerikai bankokból, a hatalmas mértékben túlarazott japán, vagy tajvani tőzsde hirtelen összeomolhat, egy váratlan természeti vagy környezeti katasztrófa súlyos gazdasági következményekkel járhat. Hogyha a fenti események bármelyike bekövetkezne, az 1987. októberi megingásnál jóval komolyabb bukást idézne elő. Egy jövőbeli összeomlás recesszióhoz vezethet, mivel a befektetők kivárik, amíg ismét biztonsággal tehetik pénzüket kockára, a termelők pedig visszafogják a termelést, hogy a túl nagy raktárkészletből eredő veszteséget elkerüljék. Ha rövidesen nem állnak rendelkezésre meghatározó világméretű megoldások, a recesszió válsággá mélyülhet, ahogyan az elbocsátások miatt a vásárlóerő tovább csökken, még jobban visszafogva a termelést. Azoknak, akik ebben a helyzetben képtelenek kifizetni nagy hiteltartozásaikat, bírói végzéssel kell szembenézniük (mennyi van most az Ön hitelkártyáján?), akiknek pedig nagyok az ingatlanterheik, birtokból való kizárással és kilakoltatással számolhatnak (mennyi jelzálogkölcsönt törleszt Ön havonta?). Hirtelen megemelkedne a munkanélküliek és a hajléktalanok száma.” Dauncey annak érdekében írja a könyvet, hogy a megjósolható „gazdasági viharra” szembeni menedékek megteremtésére ösztönözzön. Valójában azonban a helyzet sokkal súlyosabb a szerző által jelzettnél.

Korunk világgazdasági rendszerének motorja a növekedés. A rendszert a felhalmozás élteti. Létezésének, fennmaradásának elengedhetetlen

feltétele a gazdasági gyarapodás. E növekedés végső forrása a bér munkán alapuló tőkés termelés. A termelés – a bér munkásokat alkalmazó termelőtől szempontjából – profitszerzés céljából történik.

A rendszer objektív (azaz a szereplők szándékaitól független) logikája megköveteli, hogy a termelési kapacitások maximálisan ki legyenek használva. A létrehozott technikával szemben egyfajta „ellátási felelősség” áll fenn: a termelési eszközöket folyamatosan el kell látni táplálékkal. (A kihasználatlan termelési kapacitás: pazarlás.) Ugyanakkor a modern gazdaság többet képes termelni, mint eladni. A növekedési kényszerűség miatt állandósul a mechanikus tömegtermelésből fakadó túltermelés, ami – különböző formákban – periodikusan a felszínre tör.

A kapitalizmus – mint világrendszer – levétközhetetlen sajátossága: végtelen növekedési kényszer véges térben. A rendszer megoldhatatlan feladatra vállalkozik: a végesben akarja a végtelent. Ez a szisztéma – mivel gazdasági növekedés nélkül hosszútávon nincs kapitalizmus – logikai szükségszerűséggel kudarcra van ítélve. Elméleti bizonyossággal előrelátható a tőkés gazdaság elenyészése. Nem tudható, hogy pontosan mikor, nem tudható, hogy pontosan hogyan, de a növekedéskényszeren alapuló profitrendszer sem lépheti át a végső korlátait. Bizonyos határon túl nem reformálható.

A profitszerzés lehetőségei végesek: forrásai előbb-utóbb kimerülnek. Bekövetkezik valamiféle gazdasági „öngyulladás”, amely fölégeti magát a rendszert. (Az egyik – manapság népszerű – hipotézis szerint ez úgy megy végbe, hogy leállítják azokat az alapvető termeléseket, amelyeknél a piaci bevétel nem fedezi a megfizetendő környezeti költségeket: az államilag, illetve nemzetközileg előírt, kivetett adókat). Onnantól pedig más módon („összeomlás utáni” módon) kell, mert csak más módon lehet termelni és élni.

Áruhegyek és a négy tűzoltó (történelmi betét)

A tőkés rendszer működtetésében az egyik fő feladat a mértéktelen (vagyis fizetőképes vásárlói kereslet nélküli) tömegtermelés során keletkező áruhegyek „öngyulladásának” elkerülése, megakadályozása. A rendszer története – egyik metszetében – a túltermelést okozó növekedéskényszer miatti detonáció háritásának, minél későbbi időpontra kitolásának története. A háritás, halogatás fő eszköze egyfajta gazdasági „tűzoltás”, ami egyaránt kiterjed a „lángba borulás” megelőzésére és a „lángok” megfékezésére. A „tűzoltók” feladata: különböző rafinált módszerekkel eltüntetni az egyre halmozódó áruhegyeket. Újabb és újabb tűzoltási kísérlet – a kiváltó okok ismételt újratermelése, fenntartása mellett.

– Az államok különböző eszközökkel (jogszabályok, piacsabályozás, aktív tőkés szerepvállalás stb.) segítik a termelői profit képződését. Állami háttér nélkül a növekedésre alapozott gazdaság hamarosan megbénulna.

A tőkésállam az öngyulladásal fenyegetett profitrendszer tűzoltója. A piaci vásárlóerőt gyarapító munkáltatóként, megrendelőként, közvetlen vevőként segíti elő a túltermelés okozta piaci robbanás elodázását.

– A döntően a reklámtőke (valamint a rendszer működésében érdekelt adószedő állam) által fenntartott média is fontos szerepet játszik a termelői profit képződésében. Médiareklámok (sajtó, rádió, televízió, plakát, internet) nélkül az előállított áruk jelentős része nem találna vevőre. A média divatteremtéssel járul hozzá a termelői profit realizálásához: szerepe az eladáshoz nélkülözhetetlen vásárlói vágyak, tömegigény mesterséges felkeltése. Fő gazdasági szerepe – az adott rendszeren belül – az eladás lélektani hátterének, feltételeinek megteremtése, megszervezése. Ha elzáródnak a sűrűn változó vágyak felkeltésének (a vágytermelésnek) a csatornái, a rendszer megbénul. Ennyiben a reklám, az árupropaganda révén a média is a profitrendszer tűzoltója. A reklámozás akadályozása: a tőkés rendszer működésének hátráltatása.

– A kereskedelem gazdasági feladata: a felkeltett tömegigény kiszolgálása árutömeg helybehozásával. A kereskedőtőke az eladás térbeli megszervezésével járul hozzá az áruhegyek koptatásához. Ennyiben ő is a profitrendszer tűzoltója. A tömegtermelést is megfojtja, ha a kereskedelem valami miatt megbénul – például mert nyomasztóan megdrágulnak az áruszállítás költségei („többe kerül a leves, mint a hús”). A kereskedelem (forgalom) akadályozása: a tőkés rendszer működésének bénítása.

– A banktőke elsősorban pénz (korunkban jelentős részben fiktív, fedezet nélküli pénz) kölcsönzésével foglalkozik. Egyebek mellett arra ösztönöz, hogy a vásárló többet költson a jövedelménél. A bankszektor szerepe: annak elősegítése tömeges hitelezéssel, hogy a tömegtermelés áruit megvásárolják. A vásárlási hitelek nyújtásával a termelői profit realizálását támogatja. Ennyiben a bankszektor is a profitrendszer tűzoltója. Gyengítése a kapitalizmus gyengítése. A hitelezés megnehezítése, meggátlása: a tőkés rendszer működésének bénítása.

Bármelyik tűzoltó megsérülése, gyengülkedése, kiesése a rendszer öngyulladását eredményezheti.

1.3. Az államcsőd bizonyossága

Volt már olyan, hogy egy állam nem tudta törleszteni a külső adósságait (más államoktól, külföldi bankoktól, nemzetek feletti szervezetektől felvett hiteleit). Volt már olyan, hogy egy állam nem tudta visszafizetni a belső adósságait. Az általa kibocsátott államkötvények elvesztették az értéküket, eladhatatlanná váltak. (Ekkor azt is meg lehetett tapasztalni, hogy a magánvagon számára az állampapírok nem adnak teljes biztonságot.) Volt már olyan, hogy egy államnak több volt a fizetési kötelezettsége, mint a bevétele, és emiatt az állami alkalmazottak hónapokig nem kapták meg a bérüket. (Ekkor közvetlenül megtapasztalható lett, hogy az

éhezés ellen az állami munkahely nem nyújt biztonságos védelmet.) Volt már olyan, hogy egy kormány zárta a bankbetéteket. A bankok egyik napról a másikra bezártak, az automaták sem működtek, és az ügyfelek nem tudtak a pénzükhöz jutni. (Ekkor közvetlenül megtapasztalhatóvá vált, hogy nem teljesen biztonságos a megtakarításokat bankban tartani.) Volt már olyan, hogy elvesztette az értékét valamelyik nemzeti valuta. Az elértéktelenedett nemzeti pénzért semmit sem lehetett vásárolni. Ez a pénz a szemébe vagy a régi pénzek gyűjtőihez került. (Ekkor közvetlenül megtapasztalhatóvá vált, hogy nem teljesen biztonságos a megtakarításokat pénzben tartani.) Volt már olyan, hogy egy vállalat csődbe ment. A részvényei elvesztették az értéküket. Az elértéktelenedett részvények a szemébe vagy a családi archívumba kerültek. (Ekkor közvetlenül megtapasztalhatóvá vált, hogy nem teljesen biztonságos befektetés a részénvásárlás.) Volt már olyan, hogy megtermelt áruk nagy tömegére nem akadt vevő. Gyárakat bezártak, dolgozókat elbocsátottak. Ezáltal a korábbi jövedelmek csökkentek, illetve teljesen elapadtak. (Ekkor közvetlenül megtapasztalhatóvá vált, hogy nem teljesen biztonságos a megélhetést munkabérré alapozni.)

Ami „volt már”, arról bebizonyosodott, hogy a bekövetkezése nem lehetetlen. Ezért nem teljesen kizárt, hogy előbb-utóbb ismét megtörténik, bekövetkezik.

Manapság lényegében minden állam el van adósodva. Kormányzataik olyan helyzetbe hozták őket, hogy saját erejükből fizetéseképtelenek. Általánosabb összefüggésben: önerőből működéseképtelenek.

A fizetéseképtelenség, működéseképtelenség rövidtávon különböző hitelekkel fedhető el. Újabb és újabb kölcsönfelvételekkel való piramisjáték folyik. A tartalmi fizetéseképtelenség felszínre kerülésének, a gyakorlati összeomlásnak elodázása, késleltetése történik.

Az eladósodott állam ki van kiszolgáltatva tőle független, és bármikor ellenségessé váló külső erőknek. Vállalásainak, kötelezettségeinek java része csak hitelekkel (vagy ami ennek egyik formája: államkölcsönökből, államkötvények kibocsátásával) teljesíthető. Ennek a kiszolgáltatottságnak az a kockázata, hogy a hitellánc előbb-utóbb elszakad. Hogy hosszabb távon a fizetéseképtelenség a felszínen is megjelenik. (A pénzügyi lufi kipukkad.) Bekövetkezik az államcsőd.

Ebben az esetben az állam nem tudja a külső adósságait törleszteni. Kellő bevételek (illetve további hitelek) hiányában nem tudja az alkalmazottait fizetni. Nem tudja az intézményeit működtetni. Az államhatalom összeomlik.

2. Összeomlás előtt

Előre látva az összeomlás (államcsőd) távlati bizonyosságát, államcsőd előtti állapotnak számít a mindenkori jelen. Államcsőd előtti állapotnak

tekinthető és akként kezelhető. Csak az a kérdés megválaszolhatatlan, hogy milyen távolságra van ez a jelen az összeomlás bekövetkezésétől. Két, alapvetően eltérő magatartás figyelhető meg azoknál, akiknek meggyőződése, hogy a fennálló rendszer hosszabb távon működésképtelen, és leváltásra (felváltásra) van ítélve történelmileg.

Az egyik szemlélet és magatartás az ún. válságot nemcsak a bukás esélyeként, hanem egyúttal új lehetőségek előtérbe kerüléseként (a fennállóval szembeni alternatívák felerősítőjeként) is értelmezi. Ezért az összeomlás előtti időintervallum lerövidítésére szavaz. E „szavazat” leadása két különböző módon történhet. 1. Az illető „magára hagyja” az államcsőd felé botladozó rendszert: igyekszik minimálisra csökkenteni a vele való érintkezést, és függetleníteni tőle az életét (ide értve a létfenntartását is). Valamiféle alternatív gazdálkodás, illetve társadalmi ellenhatalom kiépítésébe fog az állami fennhatósággal szemben. Teszi ezt mind az éppen aktuális, mind a hosszabb távú egyéni és közösségi (civiltársadalmi) önvédelem nevében és jegyében. 2. Az illető az összeomlás előrehozatalán, az összeomlás előtti időintervallum lerövidítésén fáradozik: nem csupán passzivitással, hanem tevőlegesen „pusztítja a rendszert”.

A másik szemlélet és magatartás az aktuálisan veszélyeztetett vagy éppen megvont polgári vívmányok védelmére összpontosít. Szóvá teszi az emberi jogok megsértését. Tiltakozik a demokrácia csorbítása ellen. Felhánytorgatja bizonyos intézkedések alkotmányellenességét. Harcol a média – állami-kormányzati beavatkozástól mentes – függetlenségéért. Fellép a dolgozók munkahelye és munkabére elleni támadásokkal szemben. Stb. Szervezkedik, aláírásokat gyűjt, demonstrál. Vallja, hogy a rendszer pusztulásra van ítélve, de – közvetlen, humánus megfontolásból – az éppen élő emberek védelmében, az ő napi érdekeiket képviselve, a pusztulásra ítélt rendszer „agonizálásának” meghosszabbításáért is cselekszik. Azt segíti elméletileg, és azt támogatja gyakorlatilag, hogy a rendszer minél tovább működjön az összeomlása előtt. (Bár tudja, hogy nem lehetséges, mégis a „régimódon” akar élni – hiszen úgy megszoktuk!)

3. *Összeomlás után*

Mit lehet tenni, ha a bekövetkező összeomlás után nincs lehetőség bér-munkát vállalni, és állami segélyezés sincs? Hogyan teremthető elő a megélhetéshez szükséges jövedelem? Mit lehet tenni, ha a bekövetkező összeomlás után elvész az állampapírok értéke, mivel az állam nem fizeti vissza? Mit lehet tenni, ha a bekövetkező összeomlás után nem tudjuk kivenni a bankokból a megtakarított pénzünket? Mit lehet tenni, ha a bekövetkező összeomlás után értékét veszti a hivatalos fizetőeszköz, és semmit nem tudunk érte vásárolni?

Sok tanulságos történelmi tapasztalat van azzal kapcsolatban, hogy miként viselkednek az emberek, amikor valamilyen megszokott rend összeomlik. Hogy miként viselkednek, amikor sem egy tekintély (személy, intézmény, szabály) nem mondja meg nekik, hogy mit cselekedjenek, sem pedig a szokásaik, beidegződéseik nem adnak erre nézve útbaigazítást. Ilyenkor – külső vezér vagy belső járszalag híján – arra kényszerülnek, hogy a saját lábukra álljanak és a saját fejükkel döntsenek. Az egyik tipikus válasz szerint az egyén – a fennmaradása érdekében – megküzdi a többiekkel. A küzdelemből vagy nyertesként, vagy vesztesként fog kikerülni. A másik tipikus válasz, hogy egyének összefogva, egymással együttműködve próbálnak „kimászni a gödörből”. Az önkéntes együttműködés, az önszerveződés, a közös öntevékenység módszerét vetik be a nehézségek enyhítése, illetve a helyzet megoldása érdekében.

Klasszikusnak számító tapasztalatokat főképpen a tartós háborúzások, illetve a nagyobb gazdasági válsághelyzetek következményei kínálnak. Ilyenkor egyes országokban megrendül az államhatalom és szétesik a közigazgatás. Ekkor többnyire az figyelhető meg, hogy a felsőbb hatalom és külső útmutatás nélkül maradt emberek maguk látnak hozzá a létfeltételeik megteremtéséhez, az életük megszervezéséhez, helyi együttélésük, együttműködésük kialakításához.

Megmutatkozik, hogy az emberek élni akarása erősebb az államnál (áthidalja az állam hiányát), és ennek az élni akarásnak elengedhetetlen eleme, kelléke a hol szűkebb, hol tágabb együttműködés. Kiderül, hogy központi politikai irányítás nélkül is létrejönnek kisebb-nagyobb társadalmi kapcsolatrendszerek, közösségek. Bebizonyosodik: állam nélkül is lehet élni. Vagyis az életnek nem elengedhetetlen feltétele az állami-politikai központosítás.

Volt már olyan, hogy a felbomlott állami közigazgatás helyébe különböző népi bizottságok léptek. Volt már olyan, hogy az államilag szentesített tulajdonra alapozott termelés helyett maguk a dolgozók működtették az általuk birtokba vett üzemeket, gépeket. (Lásd a 2002-es foglalatásokat Argentínában.) Volt már olyan, hogy az állami pénzt különböző helyettesítő eljárások (pl. helyi fizetőeszközök vagy a közvetlen csere közösségei) váltották fel.

4. „Állam nélkül” az összeomlás előtt

Schmitt Jenő Henrik XIX. század végén megjelenő lapjának *Állam nélkül* volt a címe. Korunkban sokan vannak, akik alkalmanként úgy viselkednek, mintha nem lenne fölöttük (ezért nem döntené és cselekedne helyettük) állam. Tapasztalva, hogy államuk nem lát el feladatokat, megpróbálnak – részben vagy egészében – „állam nélkül” élni (gondolkodni és cselekedni). Tapasztalva, hogy államuk nem védi meg őket (nem teszi lehetővé a megélhetésüket), arra fanyalodnak, hogy megpróbálják önmagukat

megvédeni és saját maguk gondoskodni az életükről, a megélhetésükről. A rendszerről, a rendszer hivatalos szabályairól, előírásairól részlegesen leválva, azokat figyelmen kívül hagyva intézik bizonyos ügyeiket, kezelik egyes problémáikat. Vagyis állam nélkül, az állami gondoskodástól (és beavatkozástól) mentesen oldanak meg hagyományosan állami (illetve állami közvetítésű) feladatokat.

Esetükben részleges „rendszerelhagyás” történik. Önvédelmi, önfenntartási okok miatt a rendszerről való különböző lekapcsolódásokra kényszerülnek. Mivel ez az önvédelem többnyire nem magányosan, hanem csoportosan, másokkal összefogva, együttműködésben történik (mert így esélyesebb a sikerre!), a közösségi önvédelmek legkülönfélébb változatai kezdenek kialakulni, megformálódni.

Ezek az önvédelmi rendszerelhagyások a hivataloshoz képest alternatív értékrendek, alternatív életmódok, alternatív gazdálkodási, szocializációs, politizálási, társadalmasodási formák csíráinak képződését is jelentik. Minden esetlegességük és sokféleségük (pluralitásuk) ellenére az állammal szemben valamiféle civiltársadalmi mást és másként képviselnek. Mindez a társadalomszerveződés megkettőződésének tendenciáját hordozza: az államtól jól megkülönböztethető civiltársadalmi az önszerveződését.

Észre kell azonban venni, hogy ami a résztvevők oldaláról tekintve elsősorban pusztán önvédelem, az az államrend nézőpontjából polgári engedetlenség, civil ellenállás, a fennálló rendszert sértő, sőt támadó magatartás. Innen tekintve az államtól függetlenedő civil társadalmasodás nem az egyéni túlélés pusztán eszközeként, hanem ellenalternatíva szerveződéseként, hatalmi konkurenciaként jelenik meg, egyfajta gazdasági-társadalmi ellenhatalom képződésének, megszerveződésének fenyegetéseként. A jelzett folyamatok során – mondhatni – tendenciájában valamiféle kettős hatalom jön létre. Békeidőben.

5. „Összeomlás után” az összeomlás előtt: Államcsőd Mozgalom

Világszerte számos olyan társadalmi kísérlet létezik, amely különböző összeomlások veszélyére adott gyakorlati válasznak is tekinthető. Látványosan növekvő számban vannak, akik a gazdasági növekedéssel szemben előnyben részesítik az életben maradási, a fenntarthatóságot. Ez a beállítódás az illető egyéneket és csoportokat részlegesen leválasztja a fennálló rendszerről, és másfajta, alternatív értékrendek, életmódok kialakítására ösztönzi őket. Elemzők a köølaj utáni korszakba való átmenetnek több száz különféle gyakorlati változatát tartják számon. (Például az Egyesült Államokban mintegy háromszáz települést összekapcsoló Átmenet Hálózat [Transition Network] szerveződött.)

Tapasztalatok szerint az emberek jelentős része előrelátó módon cselekszik. Ösztönösen vagy tudatosan úgy (is) viselkedik, mintha már

bekövetkezett volna az államcsőd. Felkészül, tréningezik rá. Sejti, illetve tudja, hogy hosszabb távon nem számíthat az államra és intézményeire. Sejti, illetve tudja, hogy hosszabb távon mindent maguknak az egyéneknek (mint civil polgároknak) kell elvégezni, megoldani. Csak az lesz megcsinálva, amit ők – egymással együttműködve – megcsinálnak, megoldanak.

Egyesek arra a várható helyzetre készülnek föl, hogy nem lesz (illetve nem működik) hivatalos pénz, ezért pénzhelyettesítő eljárásokat alakítanak ki. Ezen az alapon helyi csereköröket, cserehálózatokat szerveznek.

Egyesek arra a várható helyzetre készülnek föl, hogy nem lesz állásuk, nem lesz jövedelmük, ezért elkezdenek önfenntartóvá, önellátóvá válni.

Egyesek arra a lehetséges helyzetre készülnek föl, hogy nem lesz elég pénzük az élelmiszerek megvásárlására, ezért belefognak élelmiszerek termelésébe.

Egyesek arra a lehetséges helyzetre készülnek föl, hogy nem lesz (illetve nem lesz számukra megfizethető) energiaszolgáltatás, ezért elkezdenek saját maguk is energiát termelni. Stb.

Tevékenységük nyomán valamiféle Államcsőd Mozgalom bontakozik ki. Az illetők – ösztönösen vagy tudatosan, spontánul vagy szervezeten, egyénenként vagy másokkal összefogva – e mozgalom résztvevőiként viselkednek. Gyakorlatuk, tapasztalatuk a prognosztizált összeomlást követő időszakban lehet kulcsfontosságú, amennyiben esélyt ad a túlélésre, a fennmaradásra.

Vannak, akik lépéseket tesznek az élelmiszer-önellátás (családi, kisközösségi, helyi önellátás) felé. Vannak, akik lépéseket tesznek az energia-önellátás (családi, kisközösségi, helyi önellátás) felé. Tágabb összefüggésben úgy is fogalmazhatunk: készülnek az államcsődre. (Vagy ahogy más, elméletileg általános perspektívában, szélesebb horizonton felsejlik: a rendszercsődre.)